

וּפְלִיג יָת עֲמָא דִּי עֲמִיּה וְיָת עֲנָא וְיָת
תּוֹרֵי וְגַמְלֵיָא לְתַרְתִּין מְשַׁרְזִין: ט וַיֹּאמֶר
אִם יִיְתִי עֲשׂוּ לְמִשְׁרִיתָא חֲדָא וְיִמְחִינָה
וְתִהְיֵי מְשַׁרְיָתָא דְתַשְׁתָּאָר לְשִׁינְבָא:
י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵה דְאַבָּא אַבְרָהָם
וְאַלְהֵה דְאַבָּא יִצְחָק יְיָ דִּי אָמַר לִי תוֹב

וְאֶת־הַצֵּאן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמָלִים לְשְׁנֵי מַחֲנֹת: ט וַיֹּאמֶר
אִם־יָבֹא עֲשׂוּ אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאֶחָת וְהִכּוּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה
הַנִּשְׁאָר לְפַלִּיטָה: י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וְאֱלֹהֵי
אָבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֵמֶר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וְלְמוֹלַדְתְּךָ וְאִיטִיבָה

רש"י

עמו. התקין עלמו לשלש דברים, לדורון, לתפלה, ולמלחמה.
לדורון, ותעבור המנחה על פניו. לתפלה, חלבי חצי אברהם.
למלחמה, והיה המנחה הנשאר לפליטה: (י) ואלהי אבי יצחק.
ולכלן הוא אומר ופחד יצחק, ועוד, מכו שחזר והזכיר שם
המיוחד, היה לו לכתוב האומר אלי שוב לארץ וגו'. חלל כך
אמר יעקב לפני הקב"ה, שתי הצטחות הצטחתי, אחת בלחתי
מצית חצי מצאח שבע, שאמרת לי אני כי חלבי אברהם חזיק
וחלבי יצחק, ושם אמרת לי ושמתוך כל אשר תלך. וצצית לבן
אמרת לי שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך, ושם נגלית

אוצר החכמה

את אחרים: (ט) המחנה האחת והכהו. מחנה משמש לשון
זכר ולשון נקבה. חס מחנה עלי מחנה², הרי לשון נקבה. המחנה
זכר³, לשון זכר. וכן יש שחר דברים משמשים לשון זכר ולשון
נקבה, כשמש יאל על הארץ⁴, מקלה השמים מולאו⁵, הרי לשון
זכר, השמש זרחה על המים⁶ הרי לשון נקבה. וכן רוח, וכנה רוח
גדולה זכה⁷, הרי לשון נקבה. ויגע צרבע פנות הבית⁸, הרי
לשון זכר. ורוח גדולה וחזק מפרק הרים⁹, הרי לשון זכר ולשון
נקבה. וכן אש, ואש ילכה מאת הים¹⁰, לשון נקבה. אש לוכט¹¹,
לשון זכר: והיה המחנה הנשאר לפליטה. על כרחו, כי אלחם

שאלות בסיסיות

לפליטה. הוא רק קיווה שהמחנה השני יצליח לברוח בשעה
שהראשון יותקף, או שכעסו של עשו יישכך אחרי שיתקוף
מחנה אחד...

רמב"ן: יעקב ידע שלא כל זרעו יפול ביד עשו; לכן הוא
היה בטוח שלפחות מחנה אחד יינצל.

● מדוע יעקב הזכיר בתפילתו "אלקי יצחק"?

רש"י: [מדוע כאן הוא אומר: "אלהי אבי יצחק"] ואילו
לעיל הוא אומר "ופחד יצחק" (לא, מב)?

● האם יעקב היה בטוח ש"המחנה הנשאר [יהיה] לפליטה"?

(לב:ט)

רש"י: יעקב אמר את זה בוודאות וביטחון, כי הוא התכוון
לצאת למלחמה עם עשו כדי ש"והיה המחנה הנשאר לפליטה".
יעקב התקין עצמו לשלושה דברים: לדורון, לתפילה ולמלחמה.
לדורון, שנאמר: "ותעבור המנחה על פניו" (פסוק כב); לתפילה,
שנאמר: "אלקי אבי אברהם" (פסוק י); ולמלחמה, שנאמר: "והיה
המחנה הנשאר לפליטה" (פסוק ט).

אבן עזרא: יעקב לא היה בטוח שהמחנה השני יישאר

תורת מנחם

א. הביטחון של יעקב (פסוק ט)

התורה מספרת, שיעקב חילק את משפחתו ורכושו לשתי
מחנות, כדי שאם עשו יפגע במחנה האחד, אזי לפחות "והיה
המחנה הנשאר לפליטה". מפרש האבן עזרא, שיעקב לא היה בטוח
שמחנה אחד יישאר לפליטה. אלא הוא רק קיווה שאולי החלוקה
תועיל להציל מחנה אחד.

אולם, רש"י מפרש, שיעקב אמר זאת בביטחון, כי הוא התכוון
לצאת למלחמה עם עשו: "והיה המחנה הנשאר לפליטה – על
כרחו (של עשו), כי אלחם עמו".

וכיון שעשו היה מוכר כרוצח, וסביר להניח שהוא עדיין נטר
טינה לאחיו על גניבת הברכות (והבכורה), לכן התקשה רש"י: כיצד
יעקב שלח שלוחים לעשו, הוא לא חשש שעשו עלול להורגם?

אמנם ה' אמר ליעקב שהגיע זמנו לשוב הביתה (לעיל לא, א),
אולם, במקום של סכנה, יש לנקוט את כל אמצעי הזהירות
האפשריים?

לכן, מסיק רש"י, שיעקב שלח "מלאכים ממש". אשר להם,
עשו לא יכול כמובן לגרום כל נזק.

(על פי לקוטי שיחות חלק ה', עמ' 389 ואילך)

1 שם עו, 2 תהלים כז, 3 בראשית לג, ח 4 שם יט, כג 5 תהלים יט, ז 6 מלכים-ב, ג, כב 7 איוב א, יט 8 שם 9 מלכים-א, יט, יא 10 במדבר טז, לה 11 תהלים סד, י

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

חמשה חומשי תורה עם תורת מנחם - א: מילר, חיים (עורך) (7) {9} עמוד מס: 244 הודפס

עֲמֹד: יֵא קָטְנֹתִי מִכָּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל-הָאֲמֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-עֲבֹדְךָ כִּי בְמִקְלִי עֲבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הֲיִיתִי לְשָׁנִי מִחֲנוֹת: יב הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי-יִרְא אֲנֹכִי אֹתוֹ פֶּן-יָבֹוא וְהִפְנִי אִם עַל-בָּנָיִם: יג וְאֵתָה אֲמַרְתָּ הַיֵּטֵב

לְאַרְעֶךָ וּלְיַלְדוֹתֶיךָ וְאוֹטִיב עִמָּךְ: יא זְעִירָן זְקֵנִיתִי מִכָּל חֲסָדִין וּמִכָּל טַבָּן דֵּי עֲבָדְתָּ עִם עֲבָדְךָ אָרִי יְחִידִי עֲבָרִית יָת יִרְדָּנָא קָדִין וְקָעֵן הָרִיתִי לְתַרְתִּין מִשְׁרָן: יב שִׁיזְבְּנִי קָעֵן מִיַּד דְּאָחִי מִיַּד דְּעֵשָׂו אָרִי דְחִיל אָנָא מְגִיָּה דְלָמָא יִיתִי וְיִמְחִינְנִי אָמָא עַל בָּנָיָא: יג וְאֵתָה אֲמַרְתָּ

רש"י

להמסר ציד עשו¹²: ומכל האמת. אמתת דצריך, ששמרת לי כל הכצטחות שהצטחתי: כי במקלי. לא היכ עמי לא כסף ולא זכב ולא מקנה, אלא מקלי לצדו. ומדרש אגדה, נתן מקלו צירדן ונצקע כירדן: (יב) מיד אחי מיד עשו. מיד אחי, שאין נוכח

אלי בשם המיוחד לצדו, שנאמר ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך וגו', בשתי הצטחות האלו אני בא לפניך: (יא) קטנתי מכל החסדים. נתמעטו זכויותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא שמא משהצטחתי נתלכלכתי בחטא, ויגרוס לי

שאלות בסיסיות

יעקב, שוב אל ארץ אבותיך" וגו' (לא, ג). וכך, יעקב הזכיר את שתי ההבטחות האמורות, כדי לומר בכך לה': אני מבקש ממך רחמים בגלל שתי ההבטחות הללו.

עוד צריך להבין, מדוע יעקב הזכיר את השם המיוחד: "י-ה-ו-ה, האומר אלי שוב לארצך". די אם היה אומר "אלקי אבי יצחק האומר אלי" וגו'?

• מדוע יעקב הרגיש "קטונתי"? (פסוק יא)

רש"י: [יעקב אמר:] כתוצאה מכל החסדים שעשית עמי, נתמעטו כבר הזכויות שלי. ולכן, אני חושש שמא התלכלכתי בחטא חלילה, ואין לי כבר מספיק זכויות שיגנו עלי מפני עשו.

אלא, יעקב התכוון להזכיר בכך את שתי ההבטחות שהקב"ה הבטיח לו: בראשונה, בצאתו מבית אביו מבאר שבע, הקב"ה אמר לו, "אלקי יצחק": "אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק" (כח, ג), "ושמרתך בכל אשר תלך" (שם פסוק טו). בשנייה, בבית לבן, הקב"ה הזכיר את השם המיוחד: "ויאמר י-ה-ו-ה אל

תורת מנחם

אוצר החכמה

הרמב"ן סובר, שבטחונו של יעקב היה מבוסס על כך, שהוא ידע שחלק מזרעו בוודאי לא יפול ביד עשו; לכן, חשב שחלוקת המשפחה לשני מחנות תבטיח לפחות את הצלתו של אחד מהם.

ויש להבין: גם אם יעקב הולך למלחמה כנגד עשו, זה עדיין לא אומר שהוא ינצח. יתכן גם שהוא יפסיד. מנין, אם כן, לרש"י שיעקב היה בטוח בכך ש"והיה המחנה הנשאר לפליטה"?

ניצוצות של חסידות

כיצד יעקב חשש "שמא... נתלכלכתי בחטא" (רש"י לפסוק יב), הרי בוודאי היה מודע לכך שלא חטא?

אלא: צדיק אינו נשאר לעולם במקום אחד. כל הזמן הוא מתקדם ועולה ממדרגה למדרגה. כאשר הוא עולה מדרגה, מעשיו הקודמים נראים בעיניו פגומים. כי ביחס למקומו העכשווי, הם נחשבים, כמו "חטא" וחיסרון. (המלה "חטא" פירושה גם "חיסרון" – ראה מלכים א, כא). לכן, יעקב חשש שמא בגלל "חסרונות" קדומים כאלה, הוא לא ראוי להיושע.

(על פילקוטי שיחות חלק ה, עמ' 396 ואילך)

ניצוצות של חסידות

"קטנתי מכל החסדים" (פסוק יא)

כאשר ה' מאיר באורו הגדול על האדם, והאדם מתקרב מעט אליו, הוא חש מיד תחושת ביטול ושפלות. שכן, הוא מרגיש עד כמה הוא 'כאין' אל מול אורו הגדול.

לכן, יעקב חש באותו שלב, "קטונתי". כי גילוי הטוב של ה', קירב את יעקב אל ה'. עד שהוא הרגיש שאינו ראוי לברכה האלוהית העצומה והגשמת ההבטחה להצילו ולשומרו.

(על פי תניא, אגרת הקודש סימן ב')

אִיטִיב עֲמָךְ וְשִׁמְתִי אֶת־זַרְעֲךָ בְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסְפָּר
 מִרְבּוֹ: וּשְׁנֵי יָד וַיִּלְן שָׁם בְּלִילָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן־הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה
 לְעֵשׂוֹ אָחִיו: טו עֲזִים מָאתַיִם וּתְיָשִׁים עֶשְׂרִים רְחֵלִים מָאתַיִם
 וְאִילָּים עֶשְׂרִים: טז גְּמָלִים מִיִּנְקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת

אוֹטָבָא אוֹטִיב עֲמָךְ וְאֲשֵׁי יָת בְּנֵיךָ
 סְגִיאיִן כְּחֵלָא דְכִמָּא דִּי לֹא יִתְמַנּוּן מִסְגִּי:
 יד וּבַת תַּמָּן בְּלִילָא הַהוּא וּנְסִיב מִן
 דְּאִיִּתִי בִידֵיהּ תְּקַרְוִבְתָּא לְעֵשׂוֹ אָחוּהִי:
 טו עֲזִי מָאתָן וּתְיָשִׂא עֶשְׂרִין רְחֵלִין
 מָאתָן וְדְכָרִין עֶשְׂרִין: טז גְּמָלִי מִיִּנְקָתָא

רש"י

עמי כחח אלח כעשו הרשע: (יג) היטב איטיב. היטב בזכותך, איטיב בזכות אבותיך! ושמתני את זרעך בחול הים. ויכין אמר לו כן, והלא לא אמר לו אלח ויהי זרעך כעפר הארץ? אלח שאמר לו, כי לא אטזבך עד אשר אס עשיתי את אשר דברתי לך³, ולאצרכה אמר הרבה הרבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת היס: (יד) הבא בידו. ברשותו, וכן ויקח את כל ארצו מידו⁴. ומדרש אגדה מן הצא צידו, אצנים טובות ומרגלות, שאדם נר צרור ונושא צידו. דבר אחר מן הצא צידו, מן החולין, שנטל מעשר, כמה דאת אמר עשר אעשרנו לך, וכדר לקח מנחה: (טו) עזים מאתים ותישים עשרים. מאתים עזים נריכות עשרים חזים, וכן כולם, הזכרים כדי לורך הנקבות. וצבראשית

רצה דורש מכאן לעונה האמורה בחורה, הטיילים בכל יום, הפועלים שחיס צצצת, החמרים אחת צצצת, הגמלים אחת לשלשים יום, הספנים אחת לששה חדשים, ואיני יודע לכיון המדרש הזה צכוון. אך נראה צעיני שלמדנו מכאן, שאין העונה שוב בכל אדם, אלח לפי טורח המוטל עליו, שמלנו כאן שמסר לכל תיש עשר עזים, וכן לכל חיל, לפי שהם פנוים ממלאכה, דרכן להרבות תשיש לעצב עשר נקבות, וצבמה משנתעצרה אינה מקבלת זכר, ופרים שעוסקין צמלאכה, לא מסר לזכר אלח ארבע נקבות, ולחמור שהולך צדרך רחוקה, שתי נקבות לזכר. ולגמלים שכולכים דרך יותר רחוקה, נקצב אחת לזכר: (טז) גמלים מיניקות ובניהם שלשים. וצניהם עמכם. ומדרש אגדה⁵

תורת מנחה

אולם, רש"י כותב, כאמור, שיעקב סמך על כך שינצח את עשו במלחמה. אם כן, יש להבין, הרי הליכה למלחמה לא מבטיחה עדיין ניצחון?

גם יש להבין: רש"י ממשיך, שיעקב "התקין עצמו לשלושה דברים: לדורון, לתפילה ולמלחמה". מה מוסיף כאן רש"י, הלא הדברים מפורשים בתורה?

הביאור

רש"י למד את העובדה הזו, שיעקב היה בטוח בהצלחת "המחנה הנשאר", מכללות הכתובים כאן. המשמעות של הפסוקים כאן היא, שיעקב היה בטוח בהצלחתו.

כאשר יעקב שמע שעשו מתקרב אליו עם ארבע מאות איש, הוא מחלק מיד את משפחתו ורכושו לשני מחנות (פסוקים ח-ט). זאת, כצעד טקטי של הכנה למלחמה: הוא יצא למלחמה מול עשו, ואם עשו יתקוף את המחנה האחד, יישאר המחנה השני לפליטה. אחרי שהוא עושה את הצעד הזה, הוא עובר לשלב הבא ופונה אל ה' ומתפלל שיצילו מעשו (פסוקים י-יג).

נשאלת השאלה: כיצד יתכן שיעקב אבינו נהג כך: תחילה הוא מכין את עצמו למלחמה, ורק אחר כך הוא פונה להתפלל אל ה'? כל יהודי יודע, שתחילה יש להתפלל אל ה' שיצילו מהצרה, ורק אחר כך צריך לחפש דרכים טבעיות כדי להינצל ממנה, ולפעול בצורה טבעית את ברכת ה'?

1 ב"ר עו, 2 בראשית כח, יד 3 שם טו 4 במדבר כא, כו 5 עו, 6 ב"ר שם

רש"י הגיע למסקנה שחלוקת המחנה לשניים לא היה הכנה טקטי למלחמה, אלא חלק מתפילתו של יעקב.

כדי להבין זאת עלינו קודם כל לבחון את תוכן תפילתו של יעקב. רש"י אומר בהמשך (פסוק י): "כך אמר יעקב לפני ה': שתי הבטחות הבטחתני. אחת... 'שמרתך בכל אשר תלך'... [והשנייה] - 'שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך'. בשתי הבטחות האלו אני בא לפניך". והבטחה של ה' חייבת להתקיים.

עם זאת, ה' הבטיח לו רק שיגן עליו וישוב בשלום לביתו עם משפחתו. אולם, הוא לא הבטיח לו שימשיך להחזיק בכל עושרו הרב, בעדריו ובעבדיו.

לכן, לפני שיעקב פונה אל ה' בתפילה שיקיים את שתי ההבטחות אליו, הוא דבר ראשון מחלק את מחנהו לשניים: את אלה שהקב"ה הבטיח לו להציל, דהיינו, משפחתו וצרכיו האישיים. ובמחנה שני, את כל שאר רכושו, שעליו לא היתה לו הבטחה אלוקית. (מהמשך הסיפור עולה בבירור שכל משפחת יעקב היתה במחנה אחד, ראה לג, א-ה). זאת, כהכנה לתפילתו, כדי להבהיר בצורה ברורה את אלו שהוא עומד להתפלל עליהם, שתתקיים בהם ההבטחה שהם יינצלו מכל רע.

ואכן, המעשה הזה של יעקב, שהוא דבר ראשון חילק את משפחתו למחנה בפני עצמו, הוא שלימד את רש"י, שיעקב היה בטוח בהצלחת "המחנה הנשאר", כלומר, משפחת יעקב. לכן, הוא

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

אַרְבָּעִים וּפְרָיִם עֲשָׂה אֶתֵּנָת עֲשָׂרִים וְעִירֹם עֲשָׂרָה: יי וַיִּתֵּן בְּיַד-עֲבָדָיו עֵדֶר עֵדֶר לְבָדוּ וַיֹּאמֶר אֶל-עֲבָדָיו עֲבְרוּ לִפְנֵי וְרוּחַ תְּשִׁימוּ בֵּין עֵדֶר וּבֵין עֵדֶר: יב וַיֵּצְאוּ אֶת-הָרֶאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגַּשְׁךָ עֲשׂוֹ אָחִי וּשְׂאֵלְךָ לֵאמֹר לְמִי-אַתָּה וְאָנָּה תֵּלֶךְ וְלְמִי אַלָּה לִפְנֵיךָ: יג וַאֲמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב מִנְחָה הוּא

וּבְנֵיהוֹן תִּלְתִּין תּוֹרְתָא אַרְבָּעִין נְתוּרֵי עֲשָׂא אֶתְנִן עֲשָׂרִין וְעִירֵי עֲשָׂא: יז וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא וַעֲבָדוּהִי עֲדָרָא עֲדָרָא בְּלַחְדוּהִי וַאֲמַר לְעַבְדוּהִי עֲבְרוּ קְדָמִי וְנִקְחָא תְּשׁוּבִין בֵּין עֲדָרָא וּבֵין עֲדָרָא: יח וּפְקִידֵי יְתֵי קְדָמָא לְמִימְרֵי אֲרִי יַעֲרֻעְרֻךְ עֲשׂוֹ אָחִי וּשְׂאֵלְךָ לְמִימְרֵי דְמָן אֶת וּלְאֵן אֶת אֲזִיל וְדָמֵן אֲלִין הַקְּדָמָה: יט וְנִימְרֵי

כ"ט

של מי אתה, מי שולחך, ותרגומו דמאן את: ולמי אלה לפניך. ואלה שלפניך של מי הם, למי המנחה הזאת שלוחה למי? משמשת בראש התיבה במקום של, כמו וכל אשר אתה רואה לי הוא⁷, שלי הוא, לכה' הארץ ומלוכה⁸, של ה': (יט) ואמרת לעבדך ליעקב. על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ששאלת למי אתה, לעבדך

וזניכס, זנאיכס, זכר כנגד נקצב, ולפי שלנוע צתשמיש, לא פרסמו הכתוב: ועירי. חמורים זכרים: (יז) עדר עדר לבדו. כל מין ומין לעלמו: עברו לפני. דרך יום או פחות, ואני אצוה אחרים: ורוח תשימו. עדר לפני חצרו מלא טון, כדי להשזיע אצל החמור. עדר של אותו רשע, ולתווכו על רצוי הדורון: (יח) למי אתה.

תורת מנחם

ביד עשו" (רש"י לפסוק יא), בכל זאת "התקין עצמו" להתפלל על סמך ההבטחה של הקב"ה, שניתנה לו בזכות "אלקי אבי אברהם".

"התקין עצמו למלחמה": יעקב מצידו חשש ממלחמה עם עשו וארבע מאות איש. כמו שכתוב, שברגע הראשון ששמע על בואם, "ויירא יעקב מאד... ויצר לו". שהרי במלחמה אפשר לפגוע בחיים של אחרים וגם להיפגע בעצמו. אולם, בכל זאת, הוא "התקין עצמו" לכך. הוא הסביר לעצמו שההצלחה תבוא בזכות ברכת ה', וזו רק דרך טבעית לפעול זאת.

"בלילה ההוא"

בסופו של דבר, נשארה כאן שאלה אחת הדורשת ביאור: כיצד יעקב הצליח להכיל בתוכו, בו זמנית, שלושה רגשות כאלו סותרים? הרי כל אחד מהמעשים האלו דורש מהאדם 'תנועה נפשית' אחרת:

משלוח דורון לעשו, דרש מיעקב לחוש רגש של קירוב ואהבה לאחיו, כדי למצוא דורון שירגש וישמח אותו.

הכנה למלחמה, לעומת זאת, דורשת בדיוק את התחושה ההפוכה, לחוש ריחוק ושנאה אליו ולהתייחס אליו כאויב. ואילו, התפילה, היא בכלל מעבר לעולם אחר. להרגיש כיצד הכל בא מה', וכל המעשים שלנו אינם חשובים יותר מדי.

כיצד יעקב הצליח לעשות זאת?

ניחא, אם היינו מפרשים שיעקב עשה את המעשים הללו בזה אחר זה ולא בו זמנית. אולם, לפי הפשט נראה, שיעקב דווקא כן הכיל את כל הרגשות הללו בו זמנית:

קודם כל מכניס את משפחתו במחנה בפני עצמו, ואחר כך הוא הולך להתפלל לה'.

עם זאת, רש"י כותב, כי הביטחון של יעקב נבע מכך ש"אלחם עמו", עם עשו. כי אכן, אם תפרוץ מלחמה עם עשו, זו הדרך הטבעית שבה ההבטחה של ה' תתממש בפועל. אבל, הבסיס של הביטחון שלו היה ההבטחה של הקב"ה.

הוכחה נוספת של רש"י

רש"י אינו מסתפק בכך, אלא הוא רוצה להבהיר יותר שיעקב היה בטוח בהצלחתו בגלל ברכת ה', והוא רק עשה 'כלים' טבעיים כדי לפעול זאת בדרך הטבע. לכן, הוא ממשיך ואומר: "התקין עצמו לשלושה דברים: לדורון, לתפילה ולמלחמה".

רש"י מדגיש כאן, שיעקב מצידו לא ממש האמין במעשים הטבעיים הללו. אדרבה, הוא לא רצה בכלל לעשות אותם. אולם, הוא "התקין עצמו" לכך. כלומר, הוא 'תיקן' את עצמו, את האמונה והרגש שלו, והכניס בעצמו ביטחון שהמעשה הזה יעזור. בכל מעשה שעשה, הוא הזכיר לעצמו את הברכה וההבטחה של ה' שהוא יינצל. ועל סמך האמונה הזו, הוא גם עשה מעשים טבעיים, כמו משלוח דורון, הכנה למלחמה וכו'.

"התקין עצמו לדורון": יעקב 'תיקן' וחיזק את האמונה שלו ושלח דורון לעשו. כי הוא מצד עצמו היה שרוי על עשו כבעס ולא רצה לעשות זאת (רש"י להלן פסוק כב).

"התקין עצמו לתפילה": יעקב 'תיקן' את הרגש שלו והלך להתפלל. כי הוא מצד עצמו חשש להתפלל, "שמא משהבטחתי [את אותן הבטחות] נתלכלכתי בחטא, ויגרום לי [החטא] להימסר

7 בראשית לא, מג 8 תהלים כד, א

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

שְׁלוּחָהּ לְאֶדְנִי לַעֲשׂוֹ וְהִנֵּה גַם־הוּא אַחֲרֵינוּ: כ וַיֵּצְאוּ גַם אֶת־הַשְּׂנִי גַם אֶת־הַשְּׁלִישִׁי גַם אֶת־כָּל־הַהֲלָכִים אַחֲרֵי הַעֲדָרִים לֵאמֹר כַּדְּבַר הַזֶּה תִּדְבְּרוּן אֶל־עֲשׂו בְּמִצְאֵכֶם אֹתוֹ: כא וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עֲבַדְתָּ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי־אָמַר אֲכַפְּרָה פָּנָיו בַּמִּנְחָה הַהֲלֹכַת לְפָנָי וְאַחֲרֵי־כֵן אֶרְאֶה פָּנָיו אוֹלֵי יִשְׂא פָּנָי: כב וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל־פָּנָיו וְהוּא לָן בְּלִילָה הַהוּא בַּמַּחֲנֶה: כג וַיִּקָּם | בְּלִילָה הוּא וַיִּקָּח אֶת־שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת־שְׁתֵּי שַׁפְחֹתָיו וְאֶת־אֶחָד עֶשֶׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֶת מַעְבַּר יַבֵּק: כד וַיִּקָּחֶם וַיַּעֲבֵרֵם אֶת־הַנַּחַל וַיַּעֲבֹר אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ: כה וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ וַיֵּאבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר: כו וַיֵּרָא כִּי לֹא יִכַּל לֹא וַיִּגַע בְּכַף־יָרְכוֹ וַתִּקַּע כַּף־יָרֶךְ יַעֲקֹב בְּהַאֲבָקוֹ עִמּוֹ:

דַּעֲבָדְךָ דַּעֲקֹב תִּקְרֹבְתָא הִיא דְמִשְׁלָחָא לְרַבּוּנֵי לַעֲשׂו וְהָא אָף הוּא אֶתִּי בְתַנְגָּא: כ וּפְקִיד אָף יַת תַּנְגָּא אָף יַת תְּלִיתָאָה אָף יַת כָּל דְאֶזְלִין בְּתַר עֲדְבִינָא לְמִימַר כְּפַתְגָּמָא קִדִּין תְּמַלְלוּן עִם עֲשׂו כַּד תִּשְׁכַּחוּן יַתִּיה: כא וְתִימְרוּן אָף הָא עֲבָדְךָ יַעֲקֹב אֶתִּי בְתַנְגָּא אָרִי אָמַר אֲנִינִיָּה לְרוּגְזִיָּה בְתַקְרוּבְתָא דְאֶזְלָא קִדְמִי וּבְתַר כֵּן אֶתְּוִי אַפּוּהִי מָאִים יִסָּב אָפִי: כב וְעַבְרַת תִּקְרֹבְתָא עַל אַפּוּהִי וְהוּא בַת בְּלִילָא הַהוּא בְּמִשְׁרִיתָא: כג וְקָם בְּלִילָא הוּא וּדְבַר יַת תַּרְתִּין נְשׁוּהִי וְיַת תַּרְתִּין לְחִינְתִּיה וְיַת חַד עֶשֶׂר בְּנוֹהִי וַעֲבַר יַת מַעְבַּר יוֹבְקָא: כד וּדְבַרִּינוּן וְאֶעֱבְרִינוּן יַת נַחְלָא וְאֶעֱבַר יַת דִּילִיה: כה וְאֶשְׁתָּאָר יַעֲקֹב בְּלַחְדוּהִי וְאֶשְׁתַּדַּל גְּבַרְא עֲמִיה עַד דְסָלִיק צַפְרָא: כו וְנַחְזָא אָרִי לֹא יִכִּיל לִיָּה וְקָרִיב בְּפִתֵי יָרְכִיה וְעַ

כ"ט

ליעקב חני, ותרגומו דעבדך דיעקב, ושאלת ולמי אלה לפניך, מנחה היא שלוחה וגוי: והנה גם הוא. יעקב: (כא) אכפרה פניו. אצטל רוגזו, וכן וכופר צריכתם את מותי, לא תוכלו כפרה? ונראה בעיני, שכל כפרה שאלל עון וחטא ואלל פנים, כולן לשון קנוח והעברה הן, ולשון ארמי הוא, והרבה בגמרא וכפר ידיה, צעי לכפורי ידיה צהכוא גצרא, וגם צלשון המקרא נקראים המזרקים של קדש כפורי זכב, על שם שהכהן מקנח ידיו צהן צשפת המזרק: (כב) על פניו. כמו לפניו, וכן חמם ושוד ישמע צה על פני תמיד, וכן המכעיסים אותי על פני, ומדרש אגדה על פניו, אף הוא שרוי צכעם שהיה לריך לכל זכ: (כג) ואת אחד עשר ילדיו. ודינה היכן היתה, נתנה צחיצה ונעל צפניה,

שלא יתן צה עשו עיניו, ולכך נענש יעקב שמנעה מחיו, שמא תחזירונו למוטב, ונפלה ציד שכם: יבק. שם הנהר: (כד) את אשר לו. הצהמה והמטלטלים, עשה עזמו כגשר, נוטל מכאן ומניח כאן: (כה) ויותר יעקב. שכם פכים קטנים וחזר עליהם: ויאבק איש. מנחם פירש ויתעפר איש, מלשון אבק, שהיו מעלים עפר צרגליהם על ידי נענועם. ולי נראה שהוא לשון ויתקשר, ולשון ארמי הוא, צתר דאציקו ציה, ואצק ליה מיצק לשון עניצה, שכן דרך שנים שמתעלמים להפיל איש את רעבו, שחוצקו וחוצקו צזרועותיו, ופירשו רז"ל שהוא שרו של עשו: (כו) ויגע בכף ירכו. קולית הירך התקוע צקלצוסת קרוי כף, על שם שהצטר שעליה כמין כף של קדירה: ותקע. נתקעקע ממקום חצרתה,

תורת מנחם

התורה כותבת ביחס לכל המעשים הללו שהם נעשו "בלילה ההוא": (א) אחרי תפילתו של יעקב נאמר: "וילך שם בלילה ההוא" (פסוק יד). (ב) אחרי מתן הדורונות לעשו נאמר: "והוא לן בלילה ההוא במחנה" (פסוק כב). (ג) לפני נסיונו של יעקב להציל את משפחתו ואת רכושו על ידי העברתם במעבר יבוק נאמר: "ויקם בלילה הוא" (פסוק כג).

התורה מדגישה איפוא, שבאותו לילה, הוא גם התפלל, גם שלח דורונות, וגם התכוון למלחמה. הכיצד?

אלא, גם התשובה לכך היא, שיעקב "התקין עצמו" לעשיית הדברים הללו. כלומר, יעקב לא ביטא את הרגשות האישיים שלו. כי אכן קשה מאד להאמין בשלושה דברים סותרים כאלו בו זמנית. אלא, יעקב עשה אותם רק בגלל ש"תיקן עצמו" לכך, למלא רצונו של ה', שיהודי צריך לעשות כל מה שאפשר בדרך הטבע כדי שברכת ה' תבוא דרך 'כלי' טבעי.

ואכן, כשמתייחסים אליהם רק ככלי, ניתן לשלבם ביחד.

(על פי לקוטי שיחות חלק טו, עמ' 265 ואילך; שיחת שבת פרשת וישלח תשמ"ה)

1 ישעיה כח, יח 2 שם מז, יא 3 ירמיה' 1, 4 ישעיה' סה, ג 5 ע"ה 6 ב"ר ע"ח, ג 7 חולין צא. 8 ב"ר ע"ז, ג

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

חמשה חומשי תורה עם תורת מנחם - א: מיכר, חיים (עורך) { / } 9 { } עמוד מס: 248 הודפס